

دعانویسان طوائف مقدس و درمان بیماری در بین ترکمن‌ها

(نمونه موردی طایفه آتا و خوجه)

زلیخا قرنجیک^۱

چکیده

دعانویسان برخی از طوائف ترکمن که به «طوائف مقدس» مشهورند، به مداوای انواع بیماری‌های روحی و روانی و نیز جسمانی مشغول هستند. ترکمن‌ها و اقوام دیگری که در منطقه زندگی می‌کنند به آنان مراجعه می‌کنند، زیرا این افراد، اصل و نسب خود را به خلفای راشدین می‌رسانند. این امر، تأثیر زیادی از لحاظ روحی و روانی بر روی افراد بیمار و شفایافتن آنان دارد. پژوهش حاضر به بررسی مقایسه‌ای روش‌های معالجه دعانویسان دو طایفه «آتا» و «خوجه»، انواع دعا با توجه به نوع بیماری و روش استفاده و بهره‌گیری از دعای تجویز شده توسط بیماران، روش اجرای دعاها برای انفرادی و گروهی (مراسم دعای «یکه یاسین» و «قرق یاسین») توسط دعانویسان این طوائف پرداخته است.

واژگان کلیدی

دعانویس، طوائف مقدس، درمان بیماری، ترکمن

۱. کارشناس ارشد مردم‌شناسی، پژوهشکده مردم‌شناسی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.
Email: zgharanjik@yahoo.com

مقدمه

ترکمن‌ها به دعا «دغا^۱» و به دعانویس «دغا یازان^۲» می‌گویند. دعانویسان ترکمن، اشخاصی هستند بهره‌مند از سواد قرآنی و با نوشتن دعا، سعی در رفع برخی مشکلات و بیماری‌های مردم منطقه دارند. اکثر بیمارانی که به دعانویسان مراجعه می‌کنند، از بیماری‌های روحی و روانی رنج می‌برند.

برخی از دعانویسان در بین ترکمن‌ها از احترام و منزلت بیشتری برخوردارند و کرامت و نفّس قدسی با قدرت شفابخشی بیشتری دارند، زیرا این اشخاص متعلق به طایفه‌ای مقدس هستند و در میان ترکمن‌ها از احترام و منزلت بالایی برخوردارند و به آن‌ها «اولاد^۳» یا «اجق^۴» می‌گویند. مردم‌شناسی آمریکایی آن‌ها را «دودمان مقدس» نامیده است. (آیرونز، ۱۳۸۵ ش.) این اولاد، به چهار گروه «خوجه^۵»، «آتاء^۶»، «شیخ^۷» و «مختوم^۸» تقسیم می‌شوند. (عسگری‌خانقاه، ۱۳۷۴ ش.) گروه «آتا» خود را از نسل ابوبکر صدیق؛ «مخدوم» [مختوم] خود را از نسل عمر بن خطاب؛ «شیخ» از نسل عثمان و «خوجه» خود را از نسل حضرت علی (ع) می‌داند. (گلی، ۱۳۶۶ ش.) این طوایف به دلیل منسوب‌بودن به یکی از افراد مقدس مذکور، از تقدس، احترام، منزلت و کرامات زیادی در بین دیگر طوایف ترکمن برخوردارند.

دعانویسان طوایف مقدس

دعانویسی یا دعاخواندن، جهت رفع بیماری‌های روحی و روانی یکی از شایع‌ترین اعمالی است که علاوه بر مردان، زنان نیز با استفاده از روش‌های مختلف در آن فعالیت دارند. زنان با خواندن دعا و عمل «چوفلمه^۹» به مداوای افراد بیمار (روحی و روانی) مشغولند. «چوفلمه» به معنی «فوت کردن با صدای چوف» همراه با پاشیدن آب دهان به روی صورت بیمار است. گفتنی است برخی از پژوهشگران به

خوبی و روشنی توانسته‌اند گزارشی درباره جنبه‌های درمانی آب دهان از طریق قدرت ماورایی آن به دست دهند. (شوالیه و همکاران، ۱۳۷۸ ش.)

مرد دعانویس شخصی است برخوردار از سواد قرآنی که به مقام ملایی و یا آخوندی رسیده باشد. او برای دفع بیماری‌های روحی از امتیاز نوشتن دعا برخوردار است. آرمیوس وامبری آخوندها را مدرس یا متصدی تعلیم علوم می‌داند. (وامبری، ۱۳۶۵ ش.)

دعانویسانی که نسل آن‌ها از طوایف مقدس است، به علت برخورداری از تقدس و خاصیت شفابخشی به امر مداوای بیماران مشغولند. این وظیفه در بین آنان یا موروثی است و یا در خواب از طرف اولیا و فرشتگان به این سمت مأمور شده‌اند و شفای بیماران به آنان محول شده است.

برخی از دعانویسان ترکمن که از طوایف مقدس نیستند، با رفتن و ماندن در غاری به مدت چهل روز و خوردن یک دانه خرما در طول شبانه‌روز به چنان قدرت جادویی می‌رسند که به قول ترکمن‌ها: «قورآنی ترس اوریا»^{۱۰} = قرآن را برعکس می‌نویسد، یعنی توان نوشتن قرآن به صورت برعکس را پیدا می‌کنند.

بیشتر دعانویسان افرادی هستند که از این قدرت و مزیت دعا در کارهای خیر و جهت مداوای مریض بهره می‌برند. به افرادی که برای بهبودی بیمار دعا می‌نویسند، «دغا یازان»^{۱۱} می‌گویند، اما دعانویسانی که از جادو و طلسم برای امور ناپسند استفاده می‌کنند، «جادوی وی»^{۱۲} نامیده می‌شوند. این افراد نه از طوایف مقدس هستند و نه محبوبیتی در بین مردم دارند. مردم درباره آنان معتقدند: پس از مرگ، قبر آن‌ها را قبول نکرده و بیرون می‌اندازد. (عبدالرشید، ۱۳۹۳ ش.)

وسایل مورد استفاده دعانویسان و روش معالجه دو طایفه «خوجه» و «آتا» به شرح زیر است:

وسایل مورد استفاده دعانویس طایفه آتا

- دعانویس این طایفه از وسایل زیر برای نوشتن دعا بهره می‌برد: (دردی، ۱۳۹۲ ش.)
- ۱- دوات دارای مخلوط آب و زعفران (اگر دعا به صورت نوشیدنی مصرف شود با زعفران نوشته می‌شود)؛
 - ۲- قلم خوش‌نویسی؛
 - ۳- خودکار (اگر دعا به صورت خوراکی نباشد، با جوهر (خودکار) نوشته می‌شود)؛

- ۴- ورق‌های خطدار با عرض کم و بلند: دعانویسان طایفه آتا و خوجه از این نوع کاغذ برای نوشتن دعا استفاده می‌کنند، دفتر دعا.

وسایل و روش مورد استفاده دعانویسان طایفه خوجه

- دعانویسان طایفه خوجه، دعا را فقط با خودکار بر روی ورق‌های خطدار می‌نویسند و از روش‌های زیر برای اثربخشی دعا استفاده می‌کنند: (ازار محمد، ۱۳۹۳ ش.)
- ۱- «دم سالما»^{۱۳} یا دمیدن نفس بر صورت شخص بیمار یا خوراکی بچه‌ها: دعایی را خوانده و سپس به صورت شخص، دعا را فوت می‌کند. به این عمل «دم سالما» [=دمیدن] گویند؛
 - ۲- دمیدن نفس در آب: دعانویسان طایفه خوجه ضمن خواندن دعا بر روی مقداری از آب آشامیدنی می‌دمند و بیماران به مدت چندروز از آن آب به نیت شفا می‌خورند.

انواع دعا بر اساس نوع بیماری، روش و مدت زمان کاربرد در طایفه آتا

- ۱- «یچردما دغا»^{۱۴} [=دعای نوشیدنی]: دعایی است که با زعفران نوشته می‌شود. بیمار باید هر روز یک عدد از آن را در آب جوشانده و پس از خنک‌شدن از آن بنوشد. بیماران وسواسی و گرفتار ناراحتی به مدت ده روز و علاقمندان برای جلب

محبت به مدت هفت روز باید آن را مصرف کنند (برای این که دعا برای بدن مضر نباشد، از زعفران برای نوشتن آن استفاده می‌شود)؛

۲- «دافنما دغا^{۱۵}» [=دعای آویختنی]: این دعا با خودکار نوشته می‌شود. «دافنما دغا» بیشتر برای دفع برخی بیماری‌های کودکان مانند شب‌اداری و از شیرگرفتن و برخی از ناراحتی‌های بزرگسالان توصیه می‌شود (این دعا را تا زمان بهبودی باید از گردن یا قسمتی از بدن آویخت). دعانویسان طایفه خوجه در روستای کریم‌ایشان از این نوع دعا برای بیماران خود استفاده می‌کنند؛

۳- «قالاما دغا^{۱۶}» [=دعای دودکردنی]: این دعا بیشتر برای بیماران روحی و روانی، گرفتاران وسواس و نیز دفع اختلافات بین زن و شوهر و نامزدها تجویز می‌شود (این دعا را باید به همراه اسفند در زمانی بین نماز عصر و مغرب دود کرده و دور سر بیمار بچرخانند)؛

۴- «اقیما دغا^{۱۷}» یا «دم سالما^{۱۸}» [=دعای خواندنی]: این نوع دعا توسط درمانگر قرائت شده و با دمیدن بر روی صورت شخص و یا مواد خوراکی مورد علاقه کودکان مانند پفک نمکی و... تکمیل می‌شود. آیین این دعا معمولاً به مدت سه روز تا حصول بهبودی برگزار می‌شود؛

۵- «چیزما دغا^{۱۹}» [=دعای کشیدنی]: این نوع دعا همزمان با کشیدن خطوطی مدور با مخلوطی از آب و زعفران دور تاول‌هایی که روی پوست دست به وجود آمده‌اند (به گویش ترکمنی: «دمرو^{۲۰}»)، خوانده می‌شود. این کار همراه با خواندن آیه «أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ»، (زخرف: ۷۹) تا زمان بهبودی تکرار می‌شود؛

۶- «چیلله دغا^{۲۱}» [=دعای چله]: این دعا مخصوص نوزادان تازه به دنیا آمده است و برای حفظ کودک در مدت چهل روز اول زندگی تا بیرون آمدن از چله

مناسب است. این دعا را زیر بالش کودک می‌گذارند یا به گردن او می‌آویزند تا از بلایا محفوظ بماند؛

۷- «سوید دن کسمه دغا»^{۲۲} [=دعای از شیرگرفتن بچه]: این دعا را در زمان از شیرگرفتن کودک، تهیه می‌کنند تا در این مدت در اثر قطع شدن شیر مادر، از نظر روحی آسیبی به کودک وارد نشود. (دردی، ۱۳۹۲ ش.)

بیماران روحی و جسمی

بیماران روحی و جسمی را اکثراً زنان و کودکان تشکیل می‌دهند. بیماری‌های زنان که اکثراً روحی و روانی است، عبارتند از: جن‌زدگی، دیوانگی، وسواس، نازایی و... . انواع بیماری کودکان نیز شب‌اداری، بی‌قراری و دیگر امراض هستند. مردان کم‌تر به دعانویسان مراجعه می‌کنند.

برخی از دعاها از گردن آویخته می‌شوند، برخی دیگر زیر قسمتی از بدن بسته می‌شوند؛ گروهی از آنها باید زیر بالش قرار گیرند و سرانجام برخی از دعاها باید با اسفند دود شوند. این دعاها که بیشتر با خودکار نوشته می‌شوند، طوری تا می‌شوند که در آخرین مرحله به شکل مربع (در طایفه آتا) و یا مثلث (در طایفه خوجه) درآیند. دعاها نوشته شده با آب و زعفران به شکل خوراکی مصرف می‌شوند. (دردی، ۱۳۹۲ ش.)

روش درمان بیماران روحی و روانی توسط «ایشان»های «خوجه» در روستای کریم‌ایشان

غیر از آخوندها و ملاها در میان ترکمن‌های ایران، گروه سومی از روحانیون به نام «ایشان‌ها» وجود دارند که از احترام خاصی برخوردارند. (بیگدلی، ۱۳۶۹ ش.) چندین سال پیش در روستای کریم‌ایشان شهرستان گمیشان، شخصی به نام

«پسلیق‌ایشان»^{۲۳} که یکی از «ایشان»های طایفه خوجه بود، زندگی می‌کرد. او در نزد مردم از احترام و منزلت زیادی برخوردار بود و بیماران روحی و روانی را با روشی به شرح زیر مداوا می‌کرد: «در حیاط منزلش کومه‌هایی (اتاق‌های کوچک) وجود داشت. جلوی هر یک از آن‌ها یک نفر بیمار روحی و روانی (دیوانه) را با زنجیر می‌بستند. «پسلیق‌ایشان» هر روز صبح، ظهر و شب برای هر کدام از آن‌ها، یک بار سوره یاسین را قرائت می‌کرد. این کار در هر وعده تا زمان بهبودی فرد بیمار تکرار می‌شد.»

پس از درگذشت «پسلیق‌ایشان» فرزندان ذکور او این وظیفه را عهده‌دار شدند و هر کدام از آن‌ها در منزل خود که نزدیک به یکدیگرند، به نوشتن و خواندن دعا مشغول شدند. اکنون از همه جای ترکمن‌صحرا و حتی مناطق دیگر نیز برای مداوای بیماری به آن‌ها مراجعه می‌کنند.

امروزه این افراد با دو روش «نوشتن دعا» و «خواندن دعا»، مراسم درمان بیماران را اجرا می‌کنند. خواندن دعا نیز به دو روش «انفرادی» و «گروهی» اجرا می‌شود. متن دعای دعانویسان این طایفه با عبارات «أَعُوذُ بِاللَّهِ...» و «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» شروع می‌شود. سپس چند سوره کوتاه مانند: «سوره توحید» و چند سوره کوتاه قرآن برای انواع بیماری می‌نویسند، فقط برخی از آیات مانند «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» علاوه بر دیگر آیات برای بیماران روحی و روانی اضافه می‌شود. برای دفع چشم‌زخم نیز آیه «وَإِنْ يَكَادُ...» آورده می‌شود. برای نوشتن دعا برای نوزادان که به آن «اوغلن دعا»^{۲۴} می‌گویند به اول دعا عبارت «يَا ذَنِّ اللّٰهُ اَوْلَادِ صَالِحِ» را اضافه می‌کنند.

دعانویس به هنگام نوشتن این آیات، عمل پیش‌گفته «دم سالما»^{۲۵} را اجرا می‌کند. در آخر نیز با دعاکردن و استمداد و یاری‌خواستن از اجداد خود، برای

بیمار طلب شفا می‌کند. ایشان‌های طایفه خوجه دعا را بدون نقطه می‌نویسند و معتقدند که با این کار شیطان نمی‌تواند آن را بخواند. (اراز محمد، ۱۳۹۳ ش.)

مراسم دعای «یکه یاسین»

این مراسم که به آن «یکه یاسین»^{۲۶} [= یک بار سوره یاسین] می‌گویند، برای بیمارانی انجام می‌شود که عجله دارند و می‌خواهند زودتر به خانه برگردند. در این نوع مداوا، بیمار روحی با مراجعه به «ایشان» علائم بیماری خود را برای او شرح می‌دهد. سپس «ایشان» شروع به خواندن سوره یاسین می‌کند و زمانی که به کلمه «مُبِین» رسید، با نفس خود به طرزی خاص به صورت بیمار می‌دمد که به آن «چوفله‌مه»^{۲۷} می‌گویند. بعد از آن، زمانی که به کلمات «وَأُضْرِبْ لَهُم مِّثْلًا» از سوره یاسین رسید، سه بار با «قامچی» [= شلاق] به آرامی بر دوش بیمار ضرباتی می‌زند.

بیماران قبل از اجرای مراسم مقداری آب از «لاری»^{۲۸} یا آب آب‌انبار منزل «ایشان» را داخل بطری پلاستیکی ریخته و می‌آورند. «ایشان» در آن آب، دعا می‌خواند و می‌دمد. بیمار باید آن را به مدت سه روز مصرف کند تا شفا یابد. (اراز محمد، ۱۳۹۳ ش.)

ایشان‌ها آب‌انبارهای‌شان را از آب بارانی که به «آب نیسان» معروف است و در فصل بهار و اردیبهشت‌ماه می‌بارد، پر می‌کنند. این آب پاک و مقدس بوده و دارای خاصیت شفابخشی می‌باشد.

در خصوص آب نیسان روایتی از پیامبر اکرم (ص) در کتاب «مفاتیح‌الجنان» از قول سیدجلیل علی بن طاووس چنین آمده است: (قمی، ۱۳۷۸ ش.) «حضرت به امیرالمؤمنین (ع) فرمود که در ماه نیسان رومی آب باران را می‌گیری سوره فاتحه، آیه‌الکرسی، توحید، فلق، ناس و کافرون را هفتاد مرتبه می‌خوانی، ... و هفت روز

در بامداد و شامگاه از آن آب می‌آشامی، به حق خدایی که مرا به راستی به رسالت بر خلق برانگیخت، سوگند یاد می‌کنم که جبرئیل گفت: خدا از کسی که این آب را می‌آشامد، برمی‌دارد هر دردی را که در بدنش باشد و به او عافیت بخشد و اگر در لوح دردی برای او مقدر شده باشد، محو نماید.»

شایان ذکر است که دهخدا نیز در «لغت‌نامه» (ذیل واژه «نیسان») به استفاده از آب نیسان در دعاها و شفاخواهی‌ها اشاره کرده است.

مراسم دعای «قرق یاسین»

مراسم دعای «قرق یاسین»^{۲۹} [=چهل یاسین] در گذشته تنها برای بهبودی بیماران روحی و روانی انجام می‌شد. امروزه این مراسم در خصوص کلیه بیماران و مراجعان که از راه‌های دور و نزدیک به این روستا مراجعه می‌کنند، توسط یکی از پسران «پسلی‌ایشان» و چند تن از ملاهای حوزه علمیه اجرا می‌شود.

بیماران زیادی در مراسم «چهل یاسین» شرکت می‌کنند، این مراسم به صورت گروهی و در شب جمعه بعد از خواندن نماز مغرب و خوردن شامی که در منزل فرزندان «پسلی‌ایشان» پخته شده، برگزار می‌شود. همه بیماران پس از خوردن شام به حوزه علمیه‌ای که در نزدیکی منزل پسران «پسلی‌ایشان» قرار دارد، رفته و منتظر ورود «کاکاجان‌ایشان» پسر «پسلی‌ایشان» می‌شوند. برای اجرای این مراسم ابتدا گروهی از بیماران وارد اتاق حجره می‌شوند، این گروه از بیماران، حدود بیست تا سی نفرند که بیشتر آنان را زنان تشکیل می‌دهند. بیماران منتظر می‌نشینند تا «کاکاجان‌ایشان» به همراه ملاهای حوزه علمیه بیاید و مراسم آغاز شود.

«کاکاجان‌ایشان» به حجره (محل اجرای مراسم) وارد شده، به قسمت بالای مجلس رفته، در حالی که «قامچی»^{۳۰} [=شلاق] در دست دارد، در آنجا می‌نشیند.

بیماران نیز دور او جمع شده و منتظر اجرای مراسم می‌شوند. «کاکاجان‌ایشان» ابتدا خود شروع به خواندن سوره یاسین می‌کند، به همراه او نیز جمع ملاها شروع به قرائت سوره یاسین می‌کنند تا دفعات قرائت سوره به چهل و یک بار برسد.

روش اجرای دعای «قرق یاسین» همانند دعای «یکه یاسین» است؛ با این تفاوت که سوره یاسین یک بار توسط «ایشان» و چهل بار توسط ملاها قرائت می‌شود. «ایشان» در زمان قرائت سوره یاسین وقتی که به کلمه «مُبِین» می‌رسد، با انجام عمل «چوفله‌مه^{۳۱}» کلمه «چوف» را به سمت و سوی بیمارانی که به دورش حلقه زده‌اند، ادا می‌کند. به دنبال آن پس از ادای آیه «وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا» با شلاق خود، جمعیت حاضر را می‌زند تا با این عمل، اجنه و ارواح خبیث را از آنان دور کند. پس از پایان مراسم نیز دست به دعا برداشته و برای سلامتی آنان دعا می‌کند.

«ایشان» ضمن اجرای این مراسم، یعنی به هنگام خواندن سوره یاسین، بر روی آب نیسانی که بیماران از آب‌انبار آورده‌اند، با نفس خویش می‌دمد (شایان ذکر است که این مراسم به صورت مشاهده مشارکتی توسط نگارنده ثبت و ضبط شده است).

شرایط و مراقبت از دعا

ترکمن‌ها دعا را یا به گردن خود می‌آویزند و یا داخل لباس می‌دوزند و مراقبند با آن به مکان‌هایی مانند سرویس بهداشتی نروند. در زمان بهبودی نیز باید آن دعا را دفن کنند و یا داخل آب روان رها کنند. (عبدالرشید، ۱۳۹۲ ش).

زمان کار دعانویس

برای نوشتن دعا، دعانویس در طول روز دعا نوشته و در شب، از نوشتن دعا و نیز قبول بیمار امتناع می‌کند، (دردی، ۱۳۹۲ ش.). اما دعانویسان طایفه خوجه در زمان‌های مختلف به این امر می‌پردازند. (اراز محمد، ۱۳۹۳ ش.).

دستمزد دعانویسان

بیشتر دعانویسان مبلغ خاصی را به عنوان دستمزد تعیین نمی‌کنند؛ بیمار نیز مختار است به میل خود مبلغی و یا هدیه‌ای به عنوان «آلق^{۳۲}» (به معنی روشنایی) به فرد درمانگر بدهد. به این عمل که با رضایت قلبی انجام می‌شود، در گویش ترکمنی اصطلاحاً «یورگندن چیقرما^{۳۳}» گفته می‌شود. البته برخی از دعانویسان مبلغی را به عنوان دستمزد دریافت می‌کنند که بستگی به نوع بیماری و مشکل شخص بیمار دارد.

نکته گفتنی دیگر این است که زنان ترکمن به علت تقدس این افراد، زمان مراجعه به آنان جهت مداوا سعی می‌کنند دست خالی به آنجا نروند، یعنی دست کم نان یا شیرینی سنتی می‌پزند و با خود می‌برند. همچنین بیماران قبل و بعد از شفایافتن هر کدام هدیه‌ای با خود می‌برند. (دردی، ۱۳۹۲ ش.).

بخشی از پول‌های جمع‌شده در مراسم «قرق یاسین» که توسط بیماران به «ایشان» داده می‌شود، به ملاها داده می‌شود تا صرف هزینه‌های جاری حوزه علمیه که در آن تدریس می‌کنند، شود. خود «ایشان» نیز مقداری از پول‌های جمع‌شده را برمی‌دارد. باقیمانده نیز صرف تهیه خوراک برای پذیرایی از بیماران و همراهان آنها می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به این‌که طوایف مقدس در بین مردمان ترکمن صحرا از احترام بسیاری برخوردارند و ترکمن‌ها آن‌ها را از «اولاد خلفای راشدین» می‌دانند، به شفابخشی آنان ایمان قلبی دارند. همچنین ترکمن‌ها معتقدند برای بهبودی و شفاگرفتن باید با اعتقاد قلبی به دعانویسان مراجعه کرد. طوایف مقدس، آن‌طور که محققان خارجی در تحقیقات خود در گذشته بیان کرده‌اند، در بین ترکمن‌ها دارای کارکرد حل اختلافات و درگیری‌های بین طوایف ترکمن بوده‌اند و در زمان خصومت‌ها و درگیری‌ها می‌توانستند آزادانه در بین دو طرف درگیر رفت‌وآمد کنند. امروزه نیز این افراد همچنان نقش و کارکرد درمانگری و شفابخشی را در جامعه ترکمن ایفا می‌کنند. مردم ترکمن به خصوص زنان ترکمن برای مداوای خود و بیمارانشان به منزل «ایشان‌ها» می‌روند و از نان و نمک آنان می‌خورند. حتی به عنوان تبرک و به نیت گرفتن شفا و حاجت مقداری از نان و نمک این طوایف را برای اهل منزل با خود می‌برند. برخی از بیماران نیز جهت شفا تا زمان بهبودی کامل در منزل این درمانگران سکنی می‌گزینند. «ایشان‌ها» و خانواده آن‌ها با خوش‌رویی از بیماران و حتی همراهان آن‌ها پذیرایی می‌کنند و این امر را از وظایف خود می‌دانند. در هنگام تحقیق مشاهده شد که اکثر بیماران روحی و روانی که به دعانویسان مقدس مراجعه می‌کنند، زنان و کودکان هستند. دعانویسان با استفاده از دعا و نیز تقدسی که در بین مردم دارند، سعی در برطرف‌نمودن مشکلات بیماران دارند. این افراد با رعایت حال بیمارانی که اکثراً از قشر پایین و متوسط جامعه هستند و درآمد چندانی ندارند تا برای مداوای بیماران خود هزینه نمایند، به کار مداوای آنان مشغولند. بیماران نیز با خیالی آسوده و رضایت قلبی مبالغ یا هدایایی ناچیز به عنوان «آق‌لق» را برای «ایشان‌ها» می‌برند یا به آن‌ها پرداخت می‌کنند.

پی‌نوشت‌ها

1. Doqâ
2. Doqâ yâzân
3. Ovlâd
4. Ojoq
5. Khoje
6. Ata
7. Sheikh
8. Makhtum
9. Čuflema
10. Qurâni ters everyâ
11. Doqâ yâzân
12. Jâdi vey
13. Dem sâlmâ
14. Içerdma doqâ
15. Dâqenmâ doqâ
16. Qâlâmâ doqâ
17. Oqimâ doqâ
18. Dem sâlmâ
19. Čezmâ doqa
20. Demro
21. Čila doqâ
22. Suyd den kesma doqâ
23. Posoloq išan
24. Oqlondoqâ
25. Demsâlmâ
26. Yeke yâsin
27. Čuflema
28. Lâri
29. Qerq yâsin
30. Qâmčî
31. Čuflema
32. Âq leq
33. Yuregenden čiqârmâ

فهرست منابع

منابع فارسی:

- اراز محمد. (۱۳۹۳ ش.). گفتگو با /ستوار اراز محمد. دکانویس طایفه خوجه، روستای کریم‌ایشان، شهرستان گمیشان.
- آیرونز، و. (۱۳۸۵ ش.). ترکمن‌های یموت. ترجمه محمدمبین کنعانی. تهران: نشر افکار، ص ۱۴۳.
- باش‌قره، ع-ر. (۱۳۹۲ ش.). گفتگو با عبدالرشید باش‌قره. روستای قلندرآباد پایین، شهرستان گنبد کاووس.
- بیگدلی، م-ر. (۱۳۶۹ ش.). ترکمن‌های ایران. تهران: نشر پاسارگاد، ص ۴۲۲.
- دردی قره‌پور. (۱۳۹۳ ش.). گفتگو با دردیی قره‌پور. دکانویس طایفه آتا، روستای سارجه کر، شهرستان گنبد کاووس.
- دهخدا، ع-ا. (۱۳۴۱ ش.). لغتنامه فارسی. تهران: شرکت چاپ افست گلشن.
- شوالیه، ژ. گربران، ا. (۱۳۷۸ ش.). فرهنگ نمادها. ترجمه سودابه فضائی. تهران: انتشارات جیحون، ص ۲۷.
- عسگری خانقاه، ا. کمالی، م-ش. (۱۳۷۴ ش.). ایرانیان ترکمن. تهران: نشر اساطیر، ص ۱۸۹.
- قمی، ش-ع. (۱۳۷۸ ش.). کلیات مفاتیح‌الجنان. ترجمه حجه‌الاسلام موسوی کلانتری. قم: دفتر نشر مصطفی، ص ۴۹۵.
- گلی، ا-ا. (۱۳۶۶ ش.). سیری در تاریخ سیاسی، اجتماعی ترکمن‌ها. تهران: نشر علم، ص ۲۲۴.
- وامبری، ا. (۱۳۶۵ ش.). سیاحت درویشی دروغین. ترجمه فتحعلی خواجه نوریان. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ص ۴۲۸.

منبع انگلیسی:

- Irons villi am, G. (2006). *Yamoot Turkmans*. Translated by Mohammad Amin Kanani, Tehran: Afkar Publication, 143.

یادداشت شناسه مؤلف

زلیخا قرنچیک: کارشناس ارشد مردم‌شناسی، پژوهشکده مردم‌شناسی پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی،

صنایع دستی و گردشگری، تهران، ایران.

پست الکترونیک: zgharanjik@yahoo.com

**Sacred persons who inscribe prayers (Doanevisan) and
treatment of disease among the Turkmen tribes
(Case Study of Ata and Khoje tribes)**

Zoleikha Gharanjik

Abstract

Prayer experts of some Turkmen tribes considered as holy ones are involved in treating (healing) a variety of physical and mental illnesses in the area of Turkmen Sahara. Turkmen's other tribes living in the area tend to visit for treatment since these people believe that their ancestors are related to the four Caliphs of Islam. This has a huge impact on ill people both physically and mentally and held them feel healed. The present research deals with comparative study of treatment ways of these prayer experts belonging to two tribes of Ata and Khoje. It also studies different kinds of prayers in terms of illnesses and the ways the experts make use of the prayers applied on patients. Implementation of these prayers individually or in groups praying ceremonies of (Yeke Yasin or Qerq Yasin) has done by prayer expert of these tribes goes under investigation, too.

Keywords

Prayer Experts, Holy Tribes, Treatment, Turkmen